

LIETUVIŲ KILDINIMAS IŠ ALANŲ IR HERULŲ

JUOZAS JURGINIS

Tautų kilmės pradėta ieškoti Renesanso epochoje. Ligi tol tautos ar gentys šaltiniuose buvo tik minimos, ne visada tais pačiais vardais, nurodant jų giminystę arba iškeliant jų skirtingus bruožus. Tacitas I m. e. a. paminėjo aisčius, Rytų Pabaltijo gyventojus, tarp jų ir lietuvių gentis be jų pavadinimo. Jo veikale „Germania“ parašyta: „Dešiniajame savo krante Svebų jūra skalauja aisčių gentis, kurių papročiai bei apdaras kaip ir svebų, o kalba artimesnė britaniškajai“¹. Tacitas rado panašumo tarp aisčių ir švedų, kuriuos jis, skirdamas nuo gotų, vadino svebais. Jo žiniomis, svebai užima didesnę Germanijos dalį ir yra pasidaliję į daugelį skirtingai pasivadusių tautelių. Svebų genties įprotis — šukuoti plaukus aukštytyn ir surišti juos mazgu. Seniausi ir kilmingiausi tarp svebų vadinami semnonais. Tacitas aprašo jų religiją².

Artimas karaliui Teodorikui ostgotų valstybės veikėjas rašytojas ir istorikas Kasiodoras (485—578) parašė 12 tomų „Gotų istoriją“, kuri neišliko, tačiau ja pasinaudojo kiti autoriai, tarp jų ir Jordanas. Be to, Kasiodoras sudarė laiškų ir reskriptų rinkinį „Varia“, į kurį pateko Teodoriko laiškas aisčiams. Laiške ostgotų karalius dėkoja už gintarą, pasiuntinių įteiktą jam Ravenoje. Laiškas rašytas 523—526 m. Žinia, kad aisčiai taip toli siuntė pasiuntinius su dovanomis, kalba apie buvusį ryšį tarp aisčių ir gotų. Teodorikas buvęs nustebintas tokio aisčių palankumo. Pagarbą reiškusios tautos, kuri jo valdžiai nepriklausė ir kuriai jis nieko negalėjo padėti, pasiuntinius jis kvietė dažniau lankytis tais pačiais keliais³.

Jordanas, kilęs iš ostgotų, istorikas, alanų karvedžio Guntigiso Bazos, tarnavusio Bizantijos imperatoriui, sekretorius, apie 551 m. parašė veikalą apie gotų kilmę ir darbus („De origine actibus que Getarum“, sutrumpintai — „Getica“)⁴. Tuo metu gotų valdžia Italijoje jau buvo žlugusi. Jordanas aukštino imperatorių Justinijoną bei jo karvedį Velizarijų ir matė gotų išsigelbėjimą, susijungus karalystei su Romos imperija. Teodoriko lūpomis jis pataria gotams gerbti savo karalių, mylėti senatą ir romėnų tautą.

Jordanas rašo, kad gotų karalius Ermanrikas (Hermanricus) nugalėjęs daug labai karingų šiaurės tautų — herulus jis sumušęs, o venedai turėję nusileisti ne taip gausiems, bet gerai ginkluotiems gotams. Jis taip pat pavergęs aisčius. Jordanas priduria, kad tie aisčiai gyvenę ilgiausiame germanų okeano pakraštyje. Tai buvusi taikinga žmonių giminė. Įsikūrę jie buvo už vidurinių,

gyvenančių Vyslos žiotyse, kur upė trimis šakomis įteka į jūrą. Ermanrikas aisčius paėmęs išmintimi ir šaunumu. Tas leidžia manyti, kad gotų karaliui neteko su aisčiais kariauti, kaip, sakysim, su herulais ar venedais. Jordanas sako, kad gotai nugalėję ulmerugius ir jų kaimynus vandalus, kurių gyvenamosios vietovės neabejotinai yra buvusios prie Oderio. Ulmerugiais greičiausiai jis vadina rugius, arba rugijus, savo vardą palikusius Riugeno (Rügen) saloje.

Herulai — skandinavai kaip atskira vikingų gentis pirmiausia paminėti prie Juodųjų jūrų. Apie 260—280 m. herulai puldinėjo Mažąją Aziją ir Graikijos pakrantes. IV a. viduryje herulus užvaldė gotai ir su jais patyrė bendrą likimą užpuolus hunams. Kai hunų valdžia žlugo, herulai atgavo laisvę ir sukūrė savo valstybę prie Tisos. Jų valstybę VI a. sugriovė langobardai. Apie herulų kovas plačiai pasakoja Prokopijas ir Diakonas, papildydami Jordano žinias. Dalis nugalėtosios herulų tautos grįžo prie Baltijos jūros ir apsigyveno šalia gotų. Likusi dalis 512 m. gavo iš Bizantijos imperatoriaus sutikimą apsigyventi palei Dunojų, prie dabartinio Belgrado. Šie turėjo savo karalių, kurį 545 m. užmušė ir po to siuntė pasiuntinius pas savo gentainius Svedijoje, kad duotų jiems tikrą karalių iš senos karalių giminės. Tokio karaliaus nesulaukę, jie pasidavė Bizantijos karvedžiui Narsesui. Ši herulų dalis paskutinį kartą paminėta 565 m.⁵

Antikos autoriai (Plinijus, Tacitas, Ptolemėjus) teigia, kad mūsų eros pradžioje pietiniame Baltijos jūros krante, Vyslos žemupyje, gyveno gotai. Pasak Jordano, jie čia atsikėlė iš Skandinavijos, šiauriečių (skandijų) spaudžiami ir ieškodami derlingų žemių. Tai patvirtina ir archeologiniai paminklai, iš kurių matyti, kad, keldamiesi į pietryčius, III m. e. a. pradžioje gotai pasiekė šiaurinius Juodųjų jūrų krantus ir susidūrė su skitų, sarmatų gentimis, kurioms priklausė ir alanai. Tai iranėnų gentis, žinoma II pr. m. e. amžiuje. Pirmaisiais m. e. amžiais alanai gyveno žemutiniame Pavolgyje, šiauriniame Juodosios jūros krante iki Dnepro. Juos aprašė Flavijus ir Tacitas. Alanai veržėsi į pietus ir šiaurės Kaukazą, kur gavo ovsų vardą. IV a. alanus užpuolė hunai, o VI a. — avarai. Dalis alanų dalyvavo tautų kraustymesi, su svebais bei vandalais atsikūrė Galijoje ir etnokultūriškai asimiliavosi. Kai kurie autoriai juos vadino roskolanais. Kita alanų dalis 409 m. įsikūrė Ispanijoje, o tai reiškė gotų grįžimą.

Nė vienas iš antikos autorių, minėjusių aisčius, nesako, kad jie būtų kraustęsi drauge su herulais ar alanais. Paskutinis aisčius aprašė IX a. anglosaksų keliautojas Vulfstanas. Tiesa, 1073 m. apie juos dar užsiminė Adomas Bremenietis, tačiau jo žinia paimta iš Karolio Didžiojo biografo Einhardo (844).

Pirmą kartą lietuvių ir Lietuvos vardas minimas XI a. pradžioje dviem atvejais: prūsams nužudžius misionierių Brunoną-Bonifacą (1009) ir rusų kunigaikščiui Jaroslavui suruošus žygį (1040)⁶.

Tuose ir vėlesniuose šaltiniuose apie lietuvių giminybę su kitomis tautomis žinių nėra. Tik P. Dusburgo kronikoje užsimenama, kad prūsai savo šventyklą vadino Romuva, sekdami Roma, ir kad jų krivis buvęs bemaž ko popiežiumi. Tai pirmoji žinia apie prūsų giminiavimąsi su romėnais. Tą giminybę aiškiausiai išdėstė Jonas Dlugošas (1415—1480), o Lietuvos metraštis XVI a. iš Palemono ir jo palydovų išvedė didžiųjų kunigaikščių ir įtakingųjų bajorų genealogiją. Taip atsirado ir plačiai paplito hipotezė apie lietuvių giminybę su romėnais.

Erazmas Stela (Johan Stüler, miręs 1521), naudojėsi Dusburgo kronika, bet nežinojęs Dlugošo, lietuvius kildino iš alanų. Gotų genčių, vadintų įvairiais vardais ir dalyvavusių didžiajame tautų kraustymesi, sugrįžimas prie Baltijos jūros sužadino Erazmui Stelai mintį ieškoti kraustymesi vietos prūsams ir lietuviams. Šis Leipcigo universiteto filosofijos magistras buvo Saksonijos kunigaikščio sūnaus Frydricho mokytojas. 1496 m. Frydrichą Kryžiuočių ordinas išrinko magistru. Kaip palydovas ir patarėjas drauge su juo į Prūsiją atvyko ir Stela. Greitai susipažino su Pomeranijos vyskupu Hiobu, pasakojusiu jam visokių įdomybių apie prūsų papročius ir gyvenimo būdą. Dėl to ir atsirado Erazmo Stelos knyga, skirta prūsų senovei, apie kurią iki Kryžiuočių ordino atsikraustymo niekas nieko nežinojo. Knyga parašyta 1498—1510 m., dar esant gyvam kunigaikščiui magistrui, ir jam įteikta, o išspausdinta — jau jam mirus.

Erazmo Stelos knygoje daug išmonės ir neįtikėtinų dalykų, tačiau jis buvo pirmasis, pradėjęs ieškoti lietuvių protėvių ne tarp romėnų, o tarp gotų genčių (alanų, herulų, svebų) ir kitų barbarų, dalyvavusių didžiajame tautų kraustymesi. Erazmas Stela alanų likučius atkelia į Prūsiją ir iš jų kildina lietuvius, pavadindamas juos lital-alanais (litalani)⁷. Ispanijoje likę alanai, pasak jo, susimaišę su gotais, ir iš to atsiradęs vardas Gothalanai, t. y. Katalonija.

Tai, žinoma, Renesanso epochoje labai paplitusio vietovių ar net kraštų pavadinimų etimologizavimo vaisius. Iš vietovių vardų buvo kildinami asmenų ar net tautų pavadinimai. Erazmas Stela elgėsi atvirkščiai: jis žodį „alanas“ stengėsi įsprausti į „Litvania“, arba „Litvania“, sukurdamas Litalania. Tai aiškus pritempimas, betgi iš kur jis ėmė visiškai lietuviškos konstrukcijos Vaidevutį, kuris, kaip išmintingesnis ir galingesnis alanas, pasiūlęs visiems kartu pagalvoti apie karaliaus reikalingumą ginčams spręsti, nusi-kaltėliams bausti, silpnesniesiems globoti, darbams rikiuoti ir tvarkai daryti. Tvarka turinti būti panaši kaip tarp bičių, o karalius — tai tarsi bitinas. Karaliumi buvęs išrinktas pats Vaidevutis, jis ir nustatęs visuomenės santvarką. Religijos reikalais rūpintis jis pakvietęs žynių iš savo sąjungininkų — sudinų, t. y. sūduvių, kurie garbinę žalčius, visokius kitus gyvius, medžius, miškus ir vandenį. Tai pasakodamas, Erazmas Stela pastebi, kad dar daug kas išlikę ir jo laikais, t. y. XVI a. pradžioje.

Mirdamas Vaidevutis palikęs 4 sūnus, kurie ėmė vaidytis ir net vienas su kitu kariauti. Vyriausiąjį, kurio motina buvusi alanė, rėmė tik alanai, o borusai (prūsai) jo nekentė. Po daugelio sėkmingų ir nesėkmingų mūšių jis turėjęs nusileisti kitiems broliams ir su visais alanais išsikelti į savo protėvių žemę, vadinas, grįžti ten, iš kur buvo atėję. Kadangi vyriausiojo sūnaus vardas buvęs Litalanas, tad ir jo valdoma šalis gavusi Litvanijos vardą. Kiti trys broliai — Pamesamas, Galingas, Natangas, kurių motina buvusi borusė,— pasidalijo Borusiją (Prūsiją). Jų vardais buvusios pavadintos trys Borusijos provincijos. Jų vaikai ir vaikaičiai, dalydamiesi tėvų palikimą, įsteigę savo vardais pavadintas provincijas — Bartą, Nadruvą, Varmiją. Valdovų vardus E. Stela sukūrė pagal provincijų pavadinimus, imtus iš Dusburgo.

Erazmas Stela savo veikalui „Dvi knygos apie prūsų senovę“ (1518) medžiagą ėmė iš senųjų autorių, naudojosi Kryžiuočių ordino kronikomis, betgi nevengė remtis ir padavimais, tačiau nei pratarmėje, nei kurioje nors kitoje knygos vietoje jis nenurodo, ką ėmė iš kokių kronikų ir ką iš padavimų.

Legendą apie Vaidevutį perėmė ir plačiausiai išdėstė du žymiausi XVI a. Prūsijos kronikininkai: Simonas Grunau (miręs apie 1530) ir Lukas Davidas (1503—1583). Pirmasis — katalikas, dominikonų vienuolis, antrasis — protestantas. Žinant, kokį vaidmenį žmonių santykiuose ir pažiūrose tuomet vaidino religija, galima sakyti, kad jie buvo ne tik skirtingose, bet ir priešingose pozicijose, tačiau apie Vaidevutį ir daugelį kitų dalykų rašė vienodai, lyg susitarę. Abu šie autoriai sakosi daug žinių apie seniausius Prūsijos gyventojus radę vyskupo Kristijono lotyniškai parašytoje kronikoje, nurodo ir tos kronikos pavadinimą.

Kristijonas — vokietis, kilęs iš Pomeranijos, bernardinų ordino vienuolis. Dėl išsimokslinimo ir sumanumo buvo paskirtas Olivos vienuolyno viršininku (abatu). Svarbiausias šio vienuolyno tikslas buvo pagonis prūsus paversti krikščionimis. 1210 m. Kristijonas vyko į Romą pasigirti popiežiui pirmisiais laimėjimais ir prašyti jo paramos. Po poros metų popiežius paskyrė Kristijoną Prūsijos vyskupu. Paaiškėjęs, kad po krikštu slepiasi užkariavimas, prūsai prieš jį sukilo, Kristijonas buvo priverstas bėgti. 1223 m. prūsai sugriovė Olivos vienuolyną ir vienuolius išgabeno į Gdanską. Mozūrijos kunigaikštis Konradas ir vyskupas Kristijonas pradėjo derybas su magistru Hermanu Zalca dėl kryžiuočių atkvietimo į Kulmą.

Kristijonas mokėjęs prūsų kalbą ir apie prūsus, savo amžininkus, ir jų senelius galėjo daug ką žinoti. Kristijono kroniką turėjęs Plocko klebonas Jaroslavas ir ją autoriams, Grunau ar Davidui, mielai skolinęs. Vėliau kronikos rankraštis kažkur dingo. Rankraščių dingimas — natūralus ne tik XVI a., bet ir vėlesnių laikų dalykas. Kristijono kronikos žinias reikėtų vertinti tiek pat kritiškai, kiek ir Grunau bei Davido, stengiantis atskirti amžininkų

liudijimus nuo legendų atpasakojimo. Abu šie kronikininkai iš Stelos perėmė Vaidevučio legendą ir ją papildė — įdėjo Vaidevučio kodeksą, skirtą žmonių santykiams ir šeimos gyvenimui reguliuoti. Šio kodekso teisinės normos seniai atkreipė teisės istorikų dėmesį ir buvo kelis kartus skelbtos⁸. Kronikininkai laiko, kad teisės dalykai, kaip ir religija su centru Romuvoje, ar Ramovėje, buvę perimti iš skandinavų. Romuvoje pamatę dievų trejybę, žmonės labai apsidžiaugę, tik senieji prūsai buvę nustebinti, nes jie stabų neturėję ir garbinę tiesiog saulę ir mėnulį. Ten pat buvęs uždegtas aukuras, kurio ugnį, sakoma, kad niekad neužgestų, turėję saugoti vaidelotai. Tuo pasakoma, kad dievų stabai Romuvoje buvusi skandinaviška naujovė.

Vieną savo kronikos skyrelį Grunau paskyrė Vaidevučio herbui ir vėliau su neįskaitomu užrašu. Kokia kalba tas užrašas padarytas ir ką jis galėjo reikšti, aiškino kalbininkai K. Jaunius ir K. Būga. Kad Grunau mokėjo arba bent suprato prūsiškai, rodo į jo kroniką įdėtas prūsiškų žodžių žodynėlis.

Šitaip Erazmo Stelos žinia apie alanus ir Vaidevutį pateko į Prūsijos kronikas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kronikininkams Aleksandriui Gvagniniui (1538—1614) ir Motiejui Strijkovskui (1547 — po 1586) Stelos versija apie prūsus buvo žinoma, tačiau jos jie neakcentavo, nes kildino lietuvius ne iš alanų, o iš romėnų, tačiau nesakydami, kad romėnai būtų buvę Lietuvoje pirmieji gyventojai.

M. Strijkovskis pirma išdėstė Stelos pažiūras, o po to priminė, kad kai kurie autoriai lietuvius kildina iš gotų giminės — gepidų. Jis nesistengė prieštaru žinių derinti. Šitaip padarė Aleksandras Gvagninis. Jo manymu, Lietuvoje prastieji žmonės — liaudis — kilę iš gotų, o kilmieji ir bajorai — iš romėnų. A. Vijūkui-Kojalavičiui (1609—1677) atrodė neįtikėtina, kad vienos ir tos pačios tautos skirtingi luomai būtų kilę iš atskirų, tarp savęs nieko bendra neturinčių genčių. Esą neginčytina, kad europinėje Sarmatijos dalyje, kuri apima Prūsiją, Žemaitiją, Kuršą, Livoniją, Estiją, Lietuvą, Jotvą, arba Paliesę, kadaise gyveno žmonės, kurie ir kalba, ir kilme buvo giminingi lietuviams. Vieni tvirtina, kad tai buvę gotai, kiti — kad kimbrijai, atvykę iš Gotų vandenyno salų. Gotai (labai didelė tauta, keičianti gyvenvietes, plačiai pasklidusi po visą Europą) dažnai skirtingai vadinami, todėl esą neaišku, koku vardu vadino prūsus, lietuvius, latvius, jotvingius. Tarp daugelio neaiškumų ir spėliojimų jam atrodo patikimiausias V. Lazijaus (Wolfgang Lasius, 1514—1565) tvirtinimas, kad Pabaltijo gyventojai — herulų palikuonys. Lazijus paskelbė herulų kalba užrašytą „Tėve mūsų“.

„Kai aš tą maldą atidžiai perskaičiau, — rašo Kojalavičius, — pamačiau, kad ji didžiąja dalimi visiškai panaši į tą kalbą, kuria šiandien kalba lietuviai ir latviai. Todėl vargu ar galiu abejoti tuo, kad iš Lietuvos kilo ir gyveno senovės herulai. Šį spėjimą patvirtina ir tai, kad herulų įstatymai ir gyvenimo būdas niekuo nesiski-

ria nuo lietuvių protėvių gyvenimo būdo, apie kurį pateikia žinių įvairūs šaltiniai. Ir vienu, ir kitu — beveik ta pati religija, ir vieni, ir kiti kadaise turėjo paprotį artimuosius, įveiktus ligos arba senatvės, nužudyti, o visą jų turtą — arklius, šunis ir ką tik gyvas būdamas brangaus turėjo — laidotuvių lauže kartu su numirėliu sudeginti, — ir šimtai kitų panašumų. Patys seniausieji tos genties vadų vardai daukša mintį, kad tarp atvykėlių ir tose vietose gyvenančių buvo daug kas bendro. Iš tiesų, kas, girdėdamas Živibundo, Algimanto, Narimanto vardus, nepamanytų, kad kalbama apie herulus arba longobardus. Šitie vardai vėliau tapo kunigaikščių vardais⁹. Kojalavičiaus manymu, herulus iš Sarmatijos išstūmė įsibrovę slavai. Jis tikėjo Erazmo Stelos pasakojimu apie alanus ir Vaidevutį. Pasak jo, Romos provincijose vykstant neramumams, alanai užpuolė sikambrus prie Reino, bet buvę labai žiauriai sumušti ir priversti bėgti. Gėdydamiesi grįžti į tėvynę, jie pasuko į Prūsiją, arba Borusiją, į artimiausią provinciją. Vaidevutis, perskaičius kariuomenės būrius, nurodęs, kur kuris būrys turi apistoti, ežiomis apvedęs kaimus ir laukus. Gyventojus, įpratusius gyventi iš grobio, mokęs arti laukus, gyvulius auginti, medžioti ir kitus kaimiškus darbus dirbti.

Pagal Kojalavičių, Palemonas — herulų vadas. Tai jis su 500 raitelių atvykęs atgal į senąją savo tėvynę ir radęs gimines alanus.

Visa, kas pasakojama apie Vaidevutį, Litalaną ar Palemoną, yra legendos, tačiau visas jas sieja viena mintis — baltų bendravimas su gotais (alanais ir herulais) ir dalyvavimas didžiajame tautų kraustymesi. Išmonę su primityviais etimologizavimais galima atmesti, betgi negalima taip pasielgti su pagrindine mintimi, kuri raudona gija eina per kronikas, pradedant Tacitu ir baigiant Kojalavičiumi. Toji mintis nėra pramanyta, ji pagrįsta Teodoriko laišku aisčiams, Jordano žiniomis apie aisčių nukariavimą, apie gotų keliavimą nuo Skandinavijos Juodųjų jūrų kryptimi. Taip eidami, jie negalėjo aplenkti aisčių. Didysis tautų kraustymasis ir dalyvavimas jame gotų genčių, vadintų įvairiais vardais, — tai istorijoje tikrais pripažinti dalykai. Abejonių nekelia ir žinia apie Apulės užpuolimą 835 m. Ją paskelbė Bremeno arkivyskupas Rimbertas, atsidūręs Skandinavijoje. Apulę užpuolė ir jos gynėjus kuršius nugalėjo švedai, vadovaujami karaliaus Olofo. Betgi tai nebuvo pirmasis žygis. Kuršius prieš tai valdė danai, jie irgi buvo suruošę žygi, norėdami atstatyti buvusią valdžią¹⁰. Kada valdė danai ir kada įvyko jų žygis, Rimbertas nepasako. Tai galėjo būti visu šimtmečiu anksčiau.

Lietuvių XX a. istoriografija, atmetusi Jono Basanavičiaus ir Kazimiero Būgos hipotezes, sustojo vietoje. Liko galioti Jono Puzino paskelbta nuomonė, kad VI a. ar VII a. pradžioje materialinėje Lietuvos kultūroje pasikeitimų neįvyko, o paskutiniųjų penkių šimtų metų iki mūsų eros laikotarpiu ne tik Lietuvoje, bet ir visoje šiaurinėje bei rytinėje Europos dalyje pasireiškė kultūros sumenkėjimas. Tuomet germanai iš Skandinavijos dar labiau ėmė verž-

tis į vakarus, rytus ir pietus. Ši germanų ekspansija buvusi pa-
jausta ir žemutiniame Pavyslyje. Čia baltai susidūrė su iš Jutlan-
dijos besiveržiančiais vandalais ir gotais. Giliau į baltų kraštą
germanai nesibrovė ir etninio žmonių persigrupavimo nesukėlė.
Tačiau didelis sąmyšis, atkirtęs prekybinius kelius, ėjusius iš Pie-
tų ir Vidurio Europos į šiaurės kraštus, atskyrė šiaurės rytų Europą
nuo svarbesnių ano meto kultūrinių centrų. Taigi galima teigti,
kad aiškiai, kada juos ėmė minėti istorijos šaltiniai, kokioje nors
migracijoje nedalyvavo ¹¹.

Tačiau J. Puzino išvadai prieštarauja du dalykai: skandinavų
kėlimasis į Pavyslį, jų slinkimas prie Juodųjų jūrų ir susitikimas
su ten gyvenusiais skitais, sarmatais ir alanais vyko ne tuo pačiu
metu; didysis tautų kraustymasis prasidėjo ne nuo skandinavų kė-
limosi į Pavyslį, o nuo gotų ir kitų barbarų pajudėjimo nuo Juodųjų
jūrų į Balkanų pusiasalį. Gotai, iš jų ir herulai su sarmatais, susi-
tiko III mūsų eros amžiuje. Tai viena. O antra, K. Būga buvo tei-
sus aiškindamas, kad baltų gyventa Volgos aukštupyje ir prie Okos.
Dabar K. Būgos teiginius patvirtina archeologai ir lingvistai. Nors
naujausi duomenys šiek tiek koreguoja Būgos nuomonę: baltai ėjo
ne iš pietų į šiaurės vakarus, o atvirksčiai — ta pačia kryptimi, kaip
ir herulai; jie susidūrė ne su skitais ir sarmatais, o su iš pietų
slenkančiais slavais. Tai galėjo įvykti VI amžiuje, o kėlimasis į
pietus drauge su herulais — III amžiuje arba kiek vėliau. Visa šita
galėtų išaiškinti archeologai.

Kur baltų gyventa šiaurės rytuose, pirmiausia turėtų atsakyti
lingvistai. Ar baltai turėjo ką nors bendra su gotais, apie ką kalba
šaltiniai ir gausi Renesanso epochos istorinė literatūra, lingvistai
nieko nesako. Yra tik užuominų, kad Pavyslyje ir net Riugeno sa-
loje pasitaiko baltiškų pavadinimų. Kai kas net Berlyno vardą
laiko baltišku. Šiuo metu dėl to galima negaišti. Betgi skandina-
viškas žodis „kuning“ ir lietuviškas — „kunigas“ buvo identiški.
„Vaidevutis“ — sudurtinis žodis. *Vaida* reiškė bendruomenės su-
sirinkimą, atitikusį viešę. Iš vaidevučio atsirado vaidelotai ir vai-
delutės. Kojalavičius rado panašumo tarp gotiškų karalių ir
lietuviškų kunigaikščių vardų. Vienas ostgotų karalius vadinosi
Vitigis, o prūsai savo bajorus vadino vitingais. Senuosiuose lietu-
viškuose raštuose yra ir žodis „rikis“, jis, be abejo, skandnaviškas
skolinys. Gal tai kalbiniai atsitiktinimai, bet, ieškant lietuvių pra-
ities, verta jais susidomėti.

Kad dalis gotų grįžo į Šiaurės ar Baltijos jūrų pakraščius —
įrodyta. Ieškant šios tiesos reikšmės baltams, neatmestina ir J. Ba-
sanavičiaus ginta trakų—frygų hipotezė. Nors jo gynimo argu-
mentai buvę primityvūs, bet kad gotai buvo užkariavę ir valdę visų
pirma Dakiją, yra tikra. Grįždami jie ėjo palei Dunojų.

Renesanso autoriai teigia, kad dalis baltų su herulais nukelia-
vo į Europos pietryčius, o po trijų šimtmečių grįžo su alanais į
Europos šiaurės vakarus. Šį nuėjimą ir sugrįžimą laikykime rene-

sansininkų paliktomis hipotezėmis, kurias reikia patikrinti naujau-
siais istorijos, archeologijos ir lingvistikos duomenimis.

Šiuo metu archeologų ir lingvistų nuomonės dėl baltų kilmės
nesutampa. Archeologai linkę manyti, kad baltai iš niekur neatke-
liavo, jog jie Pabaltijyje atsirado iš genčių mišinio ir todėl laikytini
autochtonais. Priėmę šią nuomonę, turėtume atmesti plačiai papli-
tusį teiginį, kad lietuvių kalba, kaip viena iš archaiškiausių indo-
europiečių kalbų, yra giminiška sanskritui.

NUORODOS

1. Tacitas P. K. Rinktiniai raštai.— V., 1972, p. 29.
2. Ten pat, p. 26.
3. Teksto vertimas: Lietuvos TSR istorijos šaltiniai (toliau LIS).— V., 1955, t. 1, p. 19—20.
4. Иордан. О происхождении и деяниях готов.— М., 1960.
5. Friesen O. Herulernas bosättning i Skandinavien.— Studier tillegnade E. Tegner, Stockholm, 1918.
6. LIS, t. 1, p. 24 (6°), p. 25 (8°).
7. Scriptores Rerum Prussicarum.— Leipzig, 1879, Bd. 4, S. 275—298.
8. Teisių fakulteto darbai, 1924, p. 173—175; Pakarklis P. Kryžiuočių valstybės santvarkos bruožai.— K., 1948, p. 94—96.
9. Wiliuk Koialowicz A. Historiae Litvanæ. Pars prior.— Dantisci, 1650, p. 7.
10. LIS, t. 1, p. 21.
11. Puzinas J. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys.— Senovė. K., 1938, t. 4, p. 237—238, 272.

О РОДСТВЕ ЛИТОВЦЕВ С АЛАНАМИ И ГЕРУЛАМИ

Ю. ЮРГИНИС

Резюме

В XV—XVI вв. под влиянием культуры Ренессанса возникла ги-
потеза о происхождении литовцев от римлян, основой для кото-
рой послужило то обстоятельство, что литовцы долго оставались
язычниками, их верования напоминали античные, и что литовский
язык имеет сходство с латинским. Спасаясь от жестокостей Не-
рона, некий Палемон бежал со своими воинами в Литву, где они
поселились и стали родоначальниками литовских князей и дво-
рян. Эта гипотеза оказалась несостоятельной, когда возник воп-
рос о происхождении не только литовцев, но и о родственных им
пруссак. Основываясь на сведениях Иордана и других античных
авторов, Эразмус Стелла (Иоганн Штюллер), учитель и совет-
ник магистра Тевтонского ордена, епископ Вармии, в 1470 г. в
Кёльне отпечатал свои трактаты о Пруссии, Ливонии и Литве,

полагая, что пруссы и литовцы происходят из готов-аланов, часть которых после поражения на территории бывшей Римской империи вернулась обратно в Скандинавию и Прибалтику. Альберт Коялович, автор первой истории Литвы (1650), доказывал, что такими возвращенцами были не аланы, а герулы. Сложилось мнение, что балтийские племена принимали участие в великом переселении народов. В начале XX в. началось выяснение пути, по которому они подошли к Балтийскому морю. По мнению И. Басанавичюса, из Фракии путь вел до Дуная, а по мнению К. Буги — по Днепру и Оке. Теорию Басанавичюса подвергли критике лингвисты, а теорию Буги — археологи. И. Пузинас доказывал, что передвижение народов Литвы не коснулось. Следовательно, балты в Прибалтике являются автохтонами, и широко распространенное мнение, что литовский язык имел что-то общее с санскритом, несостоятельно.